Arbejdet
med pædagogiske læreplaner

– kort gennemgang af den landsdækkende evaluering

Indholdsfortegnelse og kolofon

Pædagogiske læreplaner er en succes s. 3

Pædagogiske læreplaner gør en forskel på pædagogikken s. 4

Pædagogiske læreplaner flytter faglig bevidsthed hos medarbejderne s. 8

Dokumentation og evaluering hænger ikke sammen s. 9

Børn med særlige behov fylder lidt i arbejdet med pædagogiske læreplaner s. 11

De pædagogiske læreplaner påvirker ikke overgange s. 12

Forældrene - bestyrelsen har fået større indsigt s. 13

Slutord s. 14

Arbejdet
med pædagogiske læreplaner

– kort gennemgang af den landsdækkende evaluering

Dette hefte er udarbejdet af et konsortium bestående af AKF, NIRAS Konsulenterne, UdviklingsForum og EVA

København, marts 2008

Design og layout: Tegn og Hund

Tryk: Scanprint

Foto: Niels Chr. Hansen

Oplag: 15.000 ekspl.

Udgives i forbindelse med evaluering af de pædagogiske læreplaner

Publikationen kan downloades gratis på www.vfm.dk

ISBN: 87-7546-384-9

Pædagogiske læreplaner er en succes

I august 2004 trådte lovgivningen om de pædagogiske læreplaner i kraft. Et konsortium bestående af NIRAS Konsulenterne, UdviklingsForum, Anvendt Kommunal Forskning (AKF) og Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har evalueret lovgivningen for Velfærdsministeriet.

I dette hefte gennemgås de vigtigste resultater fra evalueringen. Formålet er at informere så bredt som muligt og at give gode ideer til det videre arbejde.

I en evaluering af større indsatsområder er der sjældent noget, der er helt sort eller hvidt. Der viser sig at være både styrker og svagheder i den evaluerede indsats. Styrkesiderne går man videre med, svaghederne vurderer man, om man kan gøre noget ved.

Evalueringen viser, at med indførelsen af de pædagogiske læreplaner i dagtilbuddene i 2004 har der været mange fordele og gevinster. Men det har også vist sig, at på nogle områder kan der gøres mere for at implementere de pædagogiske læreplaner fuldt ud med henblik på at skabe de bedst mulige rammer for børnene i dagtilbuddene.

Det generelle billede er, at de pædagogiske læreplaner er en faglig succes. De pædagogiske læreplaner er implementerede i stort set alle dagtilbud landet over, og dagtilbuddene vurderer, at der overvejende er et positivt udbytte af arbejdet med pædagogiske læreplaner, både for børn og ansatte.

De pædagogiske læreplaner har resulteret i nye aktiviteter og metoder og har været et redskab, der har dannet en ny og mere solid platform for personalets faglige bevidsthed om pædagogisk praksis, og de har medvirket til at sætte ord på personalets fælles erfaringer.

På trods af at de fleste dagtilbudsledere vurderer, at læreplansarbejdet har gavnet børnene, viser evalueringen, at cirka halvdelen af daginstitutionslederne og cirka en tredjedel af dagplejelederne oplever, at udbyttet af arbejdet med de pædagogiske læreplaner ikke står mål med de resurser, der anvendes på dem. I casestudierne tilkendegiver både medarbejdere og ledere, at arbejdet er ganske tidskrævende og vanskeligt at integrere inden for den eksisterende normering i dagtilbuddene.

Evalueringen er gennemført i to runder med cirka 1 års mellemrum, i henholdsvis 2006 og 2007, ved hjælp af stort set de samme metoder. Denne tidsforskel har gjort det muligt at følge udviklingen i arbejdet med de pædagogiske læreplaner over et år.

Evalueringsmetoderne har bestået i såvel spørgeskemaer som interviews med ledere og medarbejdere samt bestyrelsesformænd i dagtilbuddene, kommunale forvaltningschefer, politiske udvalgsformænd og nøglemedarbejdere i de kommunale forvaltninger. Desuden er der gennemført observationer i udvalgte dagtilbud.

Heftet knytter an til og bygger videre på: "I gang med pædagogiske læreplaner" – inspirationsmaterialet med erfaringer fra første del af evalueringen, 2007.

For en uddybning af evalueringens resultater henvises til evalueringens midtvejsrapport og slutrapport. Rapporterne findes på Velfærdsministeriets hjemmeside www.vfm.dk

Pædagogiske læreplaner gør en forskel på pædagogikken

Ét af de vigtigste spørgsmål i evalueringen er:

Ændrer de pædagogiske læreplaner på praksis?

Udarbejdelsen af de pædagogiske læreplaner og arbejdet med dem kommer ikke af sig selv i det enkelte dagtilbud eller i kommunen. Det kræver tid og engagement, og det er oplagt, at både forvaltningsmedarbejdere, ledere og medarbejdere gerne vil have en ide om, hvorvidt arbejdet har haft en betydning og på hvilken måde. Sagt på en anden måde: Var det anstrengelserne værd? – "kunne det betale sig?"

I evalueringen har vi lagt vægt på at få belyst, hvorvidt og hvordan ændringerne har været på praksis i daginstitutioner og dagplejer. Evalueringen viser, at der *er* sket ændringer:

Ændringer i pædagogiske metoder, aktiviteter og grundsyn

Evalueringen viser:

- Pædagogiske læreplaner *gør* en forskel, ikke mindst for dagtilbuddenes valg af pædagogiske metoder og aktiviteter (se faktaboks).

- Et stort flertal af lederne mener, at arbejdet med de seks temaer har haft stor betydning for børnenes udvikling – selv om det kan være vanskeligt at skelne mellem, hvad der skyldes arbejdet med læreplaner og anden indsats. I en del dagtilbud siger man, at arbejdet med de pædagogiske læreplaner har *skubbet på* en udvikling, der allerede var i gang.

- En stor del af dagtilbudslederne mener, at arbejdet med pædagogiske læreplaner har øget personalets fokus på børns læring. Tendensen er således, at læringsbegrebet er rykket ind i dagtilbuddene, uden at legen er rykket ud (resultat fra den første del af evalueringen, 2006).

- Dagtilbuddets pædagogiske grundsyn har ændret sig via de debatter, de ansatte har haft i forbindelse med de pædagogiske læreplaner.

- I mange dagtilbud peger man på, at *mere tid* ville gøre arbejdet med læreplanerne mere overskueligt og udviklende.

Det er især i dagplejen, der registreres ændringer i praksis og i pædagogisk grundsyn. Blandt daginstitutionerne har især de store institutioner registreret ændringer.

FAKTA

84 % af institutionslederne og 94 % af dagplejelederne mener, arbejdet med læreplaner har øget personalets fokus på børns læring (resultat fra første del af evalueringen, 2006).

63 % af de adspurgte institutionsledere og op til 85 % af dagplejelederne mener, at arbejdet med pædagogiske læreplaner har resulteret i nye pædagogiske metoder og aktiviteter i arbejdet med den samlede børnegruppe.

35 % af institutionslederne og 66 % af dagplejelederne mener, at det pædagogiske grundsyn er ændret som led i arbejdet med pædagogiske læreplaner.

Sådan kan man arbejde videre med ændringer af pædagogiske metoder, aktiviteter og grundsyn:

- Sikre en *jævnlig* dokumentation og evaluering af de daglige aktiviteter og metoder – "flytte erfaringerne fra baghovedet til forhovedet", det vil sige løbende reflektere over praksis og spørge sig selv og hinanden: Er vores valg af aktiviteter og metoder i overensstemmelse med de mål, vi har i vores pædagogiske læreplan? Har vi behov for at udvikle nye aktiviteter og metoder?

- Have den pædagogiske læreplan liggende på bordet foran sig ved alle personalemøder. Slå op i den, repetere dens ideer og indhold, holde hinanden fast på om den implementeres godt nok i dagtilbuddet –om den trænger tilstrækkeligt igennem i den pædagogiske hverdag.

- I nogle kommuner er der gode erfaringer med at etablere Erfagrupper for medarbejdere på tværs af dagtilbud, hvor de pædagogiske læreplaner diskuteres. Grupperne kan eksempelvis være struktureret efter læreplanstemaerne.

Ændringer i struktur og i personalegruppe

Evalueringen viser:

- Ændringerne i struktur og personalegruppe er ikke helt så udbredte som i aktiviteter og metoder, men alligevel tydelige. Der er mange eksempler på, at ansatte i dagpleje og daginstitution har organiseret deres arbejde med børnene anderledes, og at de ansatte bruger sig selv og hinanden på nye måder.

- Ændringerne kan være, at dagtilbuddet deler børnene op i andre grupperinger ved visse aktiviteter, eller at medarbejdere har fået tildelt nye opgaver – for eksempel at være særligt ansvarlige for et eller flere af de seks temaer i de pædagogiske læreplaner.

FAKTA

Op til 40 % af daginstitutionslederne og 60 % af dagplejelederne mener, at arbejdet med de pædagogiske læreplaner har påvirket strukturen i børne- eller personalegruppen, i aktivitetsplaner og i personalets arbejdsmåde.

Sådan kan man arbejde videre med struktur og personalegruppe:

- Selv om beskrivelsen af det pædagogiske arbejde er ændret i forbindelse med udarbejdelsen af den skriftlige pædagogiske læreplan – kan det ske, at personalet fortsætter med gamle rutiner og fremgangsmåder. Vanens magt er stor, og ændringer tager tid! Læg derfor eventuelt læreplanens målsætninger på den ene side af bordet. Læg de aktuelle planer og strukturer på den anden side af bordet. Passer det sammen? Dagsplaner – ugeplaner – årsplaner – stue/gruppeopdeling – og læringsmål.

- I en af daginstitutionerne i evalueringen har man lavet en sådan systematisk gennemgang af institutionens arbejdsgange, og det har været en "øjeåbner", som har ført til en helt anden struktur med fokus på ét læreplanstema i en periode pr. dag, hvor en medarbejder er ansvarlig for aktiviteten den pågældende dag, som børnene så kan deltage i efter eget valg.

- I en anden daginstitution planlægger man dagen ud fra et "statusskema" for det enkelte barn. Skemaet er sat i relation til arbejdet med de enkelte temaer i de pædagogiske læreplaner.

- I en tredje daginstitution har man blandt medarbejderne udnævnt en ekspert i hvert tema. Den pågældende medarbejder er ansvarlig for at opsøge viden om temaet, komme med forslag til relevante aktiviteter og sætte aktiviteter i gang.

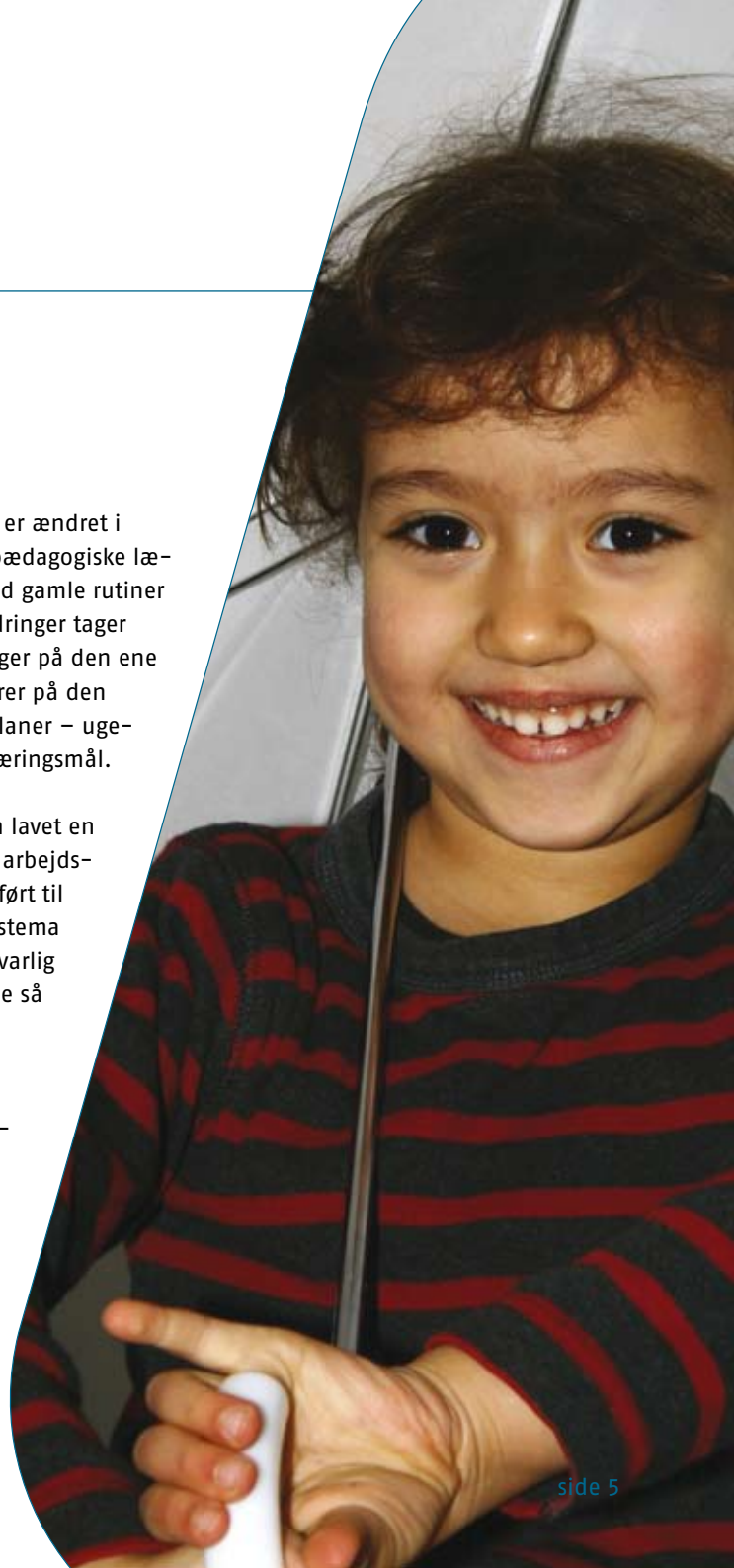

Ændringer i den fysiske indretning

Læring og indretning af fysiske rum påvirker hinanden. I evalueringen belyses det, i hvilket omfang de enkelte dagtilbud har ændret på deres fysiske indretning som resultat af arbejdet med de pædagogiske læreplaner:

Evalueringen viser:

- Et mindretal af dagtilbuddene har foretaget ændringer i den fysiske indretning. Det kan være større eller mindre ændringer – for eksempel at organisere materialer og redskaber på en ny måde, at indrette en "lærings-krog" i et grupperum eller at sætte nye lege- og aktivitetsredskaber op på legepladsen for at fremme "krop og bevægelse".

Igen er særligt de store institutioner aktive her.

FAKTA

28 % af daginstitutionerne og 30 % af dagplejerne har foretaget ændringer af den fysiske indretning i forbindelse med de pædagogiske læreplaner.

Sådan kan man arbejde videre med fysiske ændringer:

- Man kan gennemgå de enkelte rum, også uderummet, kritisk ud fra om de lever op til intentionerne i den pædagogiske læreplan. Er der de aktivitets- og udviklingsmuligheder i rummet, som er forudsat i den pædagogiske læreplan?

- Man kan give enkelte rum mere "læringspræg". For eksempel hyggekroge hvor børnene kan kigge i bøger og tegne.

- Man kan have læreplanerne med i tankerne, næste gang man skal ændre på legepladsen eller på et eller flere rum i dagtilbuddet. Herunder overveje, om alle aldersgruppers interesser og læring er tilgodeset i indretningen.

Ændringer i ledelse

Pædagogiske læreplaner er en ny og væsentlig del af dagtilbuddets planlægnings- og udviklingsredskaber – og dermed naturligt knyttet til ledelsesmæssige spørgsmål og lederens egen rolle.

Evalueringen viser:

- Lederen har ansvar for, at den pædagogiske læreplan udarbejdes og anvendes. Evalueringen viser, at et stærkt ledelsesmæssigt fokus er en forudsætning for, at den pædagogiske læreplan bliver anvendt i det daglige arbejde. De steder, hvor læreplanen fylder meget i det daglige arbejde og har ført til en række ændringer, er således kendetegnet ved, at lederen af dagtilbuddet har prioriteret arbejde med læreplanen højt.

- Derfor oplever en stor del af lederne, at deres ledelsesrolle er ændret pga. læreplanerne, og at der er sket en styrkelse af deres lederrolle.

FAKTA

45 % af daginstitutionslederne og 64 % af dagplejelederne udtrykker i evalueringen, at arbejdet med de pædagogiske læreplaner faktisk *har* påvirket deres ledelsesrolle.

Sådan kan man arbejde videre med ledelsesrollen:

- Grundlæggende må man som leder/souschef gå ud fra, at pædagogiske læreplaner også er et *ledelses*redskab, man kan bruge i sin daglige ledelse. I flere af dagtilbuddene fremhævede både ledere og medarbejdere, at de pædagogiske læreplaner er udtryk for det, man er enige om – på skrift og i forpligtende form.

- Den pædagogiske læreplan kan i positiv forstand blive en måde "at hanke op i hinanden på" og kan bruges som basis for debatter i personalegruppen.

- Evalueringen viser, at hvis man gør den pædagogiske læreplan til et fast punkt på personalemøderne, kan dette være med til at sikre, at man vender tilbage til læreplanen, og at den kan udgøre et fælles udgangspunkt for at få inddraget de grundlæggende pædagogiske emner.

- Lederen kan samtidig sørge for at tage læreplanen op i forældrebestyrelsen og på forældremøder og bruge den som begrundelse og diskussionsgrundlag for den måde, der arbejdes på.

Pædagogiske læreplaner flytter faglig bevidsthed hos medarbejderne

Et andet af de vigtigste spørgsmål ved en evaluering af pædagogiske læreplaner er naturligvis:

Hvordan påvirker de pædagogiske læreplaner medarbejderne?

Udøvelsen af pædagogik kan ikke adskilles fra udøveren. Derfor var det i evalueringen vigtigt at få belyst, om og hvordan arbejdet med pædagogiske læreplaner har påvirket medarbejderne.
Hvad oplever de ved arbejdet, og hvordan har det påvirket deres indstilling til det pædagogiske arbejde?

Evalueringen viser:

- Medarbejdernes faglige bevidsthed er blevet styrket som følge af de pædagogiske læreplaner.

- Denne bevidsthed udmøntes i, at den pædagogiske læreplan har bidraget til, at der bliver sat ord på en viden, som hidtil hverken mundtligt eller skriftligt har været formuleret. Medarbejderne har i højere grad fået et fælles fagligt sprog, og dette skaber et fælles pædagogisk udgangspunkt for arbejdet i praksis.

- En anden konsekvens af dette er, at medarbejderne oplever, at deres arbejde er blevet mere synligt udadtil (hos forældre, samarbejdspartnere, forvaltningsansatte, politikere). Det er blevet tydeligere, at det er et *pædagogisk* arbejde og ikke blot pasning. Denne bevidsthed skaber mere faglig stolthed.

FAKTA

Daginstitutionslederne og dagplejelederne vurderer, at medarbejderne i dagtilbuddene har fået større faglig bevidsthed som følge af processen med at udarbejde den pædagogiske læreplan (resultater fra den første del af evalueringen, 2006):

93 % vurderer, at pædagogerne i daginstitutionerne har fået større faglig bevidsthed.
90 % vurderer, at pædagogmedhjælperne i daginstitutionerne har fået større faglig bevidsthed.
95 % vurderer, at dagplejepædagogerne i dagplejen har fået større faglig bevidsthed.
98 % vurderer, at personalet i dagplejen har fået større faglig bevidsthed.

88 % af forvaltningscheferne mener, at læreplansarbejdet har givet forvaltningen et bedre indblik i dagtilbuddenes arbejde.

Sådan kan man arbejde videre med faglig refleksion:
I evalueringen af den pædagogiske læreplan i det enkelte dagtilbud er det vigtigt at få sat ord på, ikke blot hvad implementeringen af læreplanerne har betydet for børnene, men også hvad det har betydet for medarbejderne.

Eksempelvis kan lederne bede medarbejderne ud fra nogle enkle spørgsmål at vurdere, hvorvidt og hvordan deres opfattelse af det pædagogiske arbejde har ændret sig.

I debatter i personalegruppen om andre pædagogiske emner kan det være vigtigt at relatere emnet til de pædagogiske læreplaner og til de voksnes rolle.

De ansatte bør indhente viden om, hvad samarbejdspartnere registrerer i forbindelse med arbejdet med de pædagogiske læreplaner – forældre, andre dagtilbud, modtagende børnehaveklasser, ansatte i forvaltningen, politikere – og hvad dette siger om dagtilbuddets indsats.

Dokumentation og evaluering hænger ikke sammen

Loven om pædagogiske læreplaner siger, at den pædagogiske læreplan skal evalueres årligt. Loven siger også, at dagtilbuddene skal dokumentere, hvordan der arbejdes hen mod de mål, der er opstillet i den pædagogiske læreplan. I evalueringen har vi derfor undersøgt:

Hvor meget og hvordan arbejdes der med dokumentation og evaluering?

Dokumentation i forbindelse med evaluering af den pædagogiske læreplan er det materiale, der indsamles løbende, og som beskriver den pædagogiske praksis, samt hvad arbejdet resulterer i.

Evaluering i forbindelse med den pædagogiske læreplan er en systematisk vurdering af, om de anvendte metoder og aktiviteter bidrager til at indfri opstillede mål.

Dagtilbuddenes arbejde med dokumentation

Evalueringen viser:

- De pædagogiske læreplaner har ført til, at dokumentation bruges mere i det pædagogiske arbejde.

- Der anvendes flere forskellige dokumentationsformer i dagtilbuddene. Det drejer sig især om:
  - Fotomateriale
  - Skriftlige metoder (for eksempel registreringsskemaer, observationsskemaer, logbøger)
  - Børnenes egne produkter

- Foto er den mest udbredte dokumentationsform. Billederne kan være ledsaget af tekst eller kan være ukommenterede. De er ofte indsat i mapper eller hængt synligt op, for at forældrene kan følge med i, hvad der sker i børnenes hverdag.

- Arbejdet med dokumentation har primært et eksternt fokus og anvendes oftest som
  - formidling af dagtilbuddenes aktiviteter med børnene til forældrene
  - en synliggørelse af personalets arbejde

- Dokumentation anvendt på denne måde er i nogle dagtilbud reduceret til et billede af "det gode dagtilbud", "den gode dagplejer" og "det glade barn".

- Arbejdet med dokumentation anvendes i mindre omfang
  - internt til udvikling af den pædagogiske praksis
  - til evaluering af den pædagogiske læreplan

- Der er stor forskel på, hvor systematisk der arbejdes med dokumentation i dagtilbuddene. Arbejdet sker i vid udstrækning, når der er tid og resurser til det.

FAKTA

97 % af daginstitutionerne og 94 % af de kommunale dagplejer anvender fotomateriale som dokumentation.

87 % af daginstitutionerne og 82 % af de kommunale dagplejer anvender dokumentationen til formidling af dagtilbuddets aktiviteter til forældrene.

28 % af daginstitutionerne og 47 % af de kommunale dagplejer har efter eget udsagn ingen erfaring med at evaluere den pædagogiske læreplan.

80 % af kommunerne tilbyder støtte fra pædagogiske konsulenter til arbejdet med at dokumentere og evaluere i forbindelse med den pædagogiske læreplan.

Dagtilbuddenes arbejde med evaluering

Evalueringen viser:

- Det er endnu ikke alle dagtilbud, der har gennemført en evaluering af den pædagogiske læreplan. Nogle daginstitutioner og flere dagplejeordninger har hovedsageligt arbejdet med indsamling af dokumentation. Den manglende evaluering begrundes med
  - manglende resurser (primært tid og personale)
  - usikkerhed med hensyn til, hvordan evalueringsarbejdet skal gribes an

- Der eksisterer flere forskellige forståelser af evalueringsbegrebet i dagtilbuddene:
  1) Der sættes ofte lighedstegn mellem dokumentation og evaluering.
  2) Det er en udbredt opfattelse, at en evaluering kan bestå udelukkende af en fælles dialog i personalegruppen om, hvad der er mere eller mindre godt

- Det er ikke så udbredt med en systematisk fremgangsmåde, hvor evalueringen er baseret på en vurdering af dokumentationen set i forhold til de opstillede mål i den pædagogiske læreplan. Dokumentationen indgår derfor *ikke* som led i en evaluering af, om de opstillede mål er nået, med henblik på læring og justering af praksis samt opstilling af nye mål.

Kommunens rolle

Evalueringen viser:

- I mindre end halvdelen af kommunerne er der udarbejdet retningslinjer (bindende eller vejledende) for dagtilbuddenes arbejde med dokumentation. I de fleste kommuner er det op til dagtilbuddene selv at bestemme, hvordan og hvilken dokumentation der indsamles.

- I de kommuner, hvor der er udarbejdet retningslinjer for dagtilbuddenes arbejde med dokumentation, er det udbredt med beskrivelser af:
  - Hvordan det pædagogiske arbejde kan eller skal dokumenteres over for forvaltningen og forældrene
  - Hvordan dokumentation kan eller skal indgå som udgangspunkt for refleksion og evaluering

- Størstedelen af kommunerne understøtter dagtilbuddenes arbejde med dokumentation og evaluering med blandt andet bistand fra kommunens pædagogiske konsulenter. Dagtilbuddene har ikke altid kendskab til denne mulighed eller har ikke har fundet hjælpen fra de pædagogiske konsulenter tilstrækkelig.

- Evalueringen tyder på, at dagtilbuddenes pædagogiske læreplaner indgår som dokumentation i kommunens forvaltning, men at de ikke anvendes til at følge op på politiske mål på dagtilbudsområdet.

Sådan kan der arbejdes videre med dokumentation og evaluering:

- I pjecen "I gang med pædagogiske læreplaner" kan der læses mere om dokumentation og evaluering, om sammenhængen mellem de to begreber, og om hvordan der i praksis kan arbejdes videre.

Børn med særlige behov fylder lidt i arbejdet med pædagogiske læreplaner

Et centralt fokus i forbindelse med loven om pædagogiske læreplaner har været at styrke den pædagogiske indsats over for børn med særlige behov. Bekendtgørelsen stiller således krav om, at de pædagogiske læreplaner skal indeholde en beskrivelse af læringsmål, metoder og aktiviteter i forhold til børn med særlige behov. I evalueringen har vi derfor undersøgt:

Hvilken betydning har de pædagogiske læreplaner for børn med særlige behov?

Evalueringen viser:

- De generelle ændringer, som de pædagogiske læreplaner har medført, har også betydning for gruppen af børn med særlige behov.

- De største ændringer for børn med særlige behov er sket i forhold til nye pædagogiske metoder og nye aktiviteter – i større grad i dagplejen end i daginstitutionerne. Ændringerne er både kommet børn med særlige behov og de øvrige børn til gode.

- De pædagogiske læreplaner anvendes nemlig primært som redskab i forhold til børnegruppen som *helhed*. Gruppen af børn med særlige behov har kun fyldt lidt i udarbejdelsen og anvendelsen af de pædagogiske læreplaner.

- I flere dagtilbud er opfattelsen, at der kan være et dilemma mellem på den ene side at arbejde med en generel pædagogisk læreplan og på den anden side at tilrettelægge differentierede indsatser over for børn med meget forskellige behov – også pga. en prioritering af en inkluderende og resurseorienteret pædagogik.

- Der er i kommuner og dagtilbud fokus på gruppen af børn med særlige behov *uden for* arbejdet med pædagogiske læreplaner.

- Arbejdet med de pædagogiske læreplaner har generelt ikke haft betydning for samarbejdet mellem dagtilbud og forvaltning om børn med særlige behov.

FAKTA

38 % af daginstitutionslederne og 47 % af dagplejelederne mener, at læreplansarbejdet har ført til ændringer for gruppen af børn med særlige behov i form af nye aktiviteter.

40 % af daginstitutionslederne og 51 % af dagplejelederne mener, at læreplansarbejdet har ført til ændringer for gruppen af børn med særlige behov i form af nye pædagogiske metoder.

80 % af daginstitutionslederne og 47 % af dagplejelederne mener, at arbejdet med den pædagogiske læreplan er til gavn for børn med særlige behov.

20 % og 16 % af henholdsvis daginstitutions- og dagplejelederne mener, at arbejdet er særligt til gavn for gruppen af børn med særlige behov.

Sådan kan der arbejdes videre med børn med særlige behov:

- For at styrke fokus på børn med særlige behov i den pædagogiske læreplan kan dagtilbuddet skelne mellem *mål* for børnenes læring og de forskellige *aktiviteter og metoder* for forskellige børnegrupper, som skal lede frem til målene.

- Mens målene er de samme for alle børn, kan dagtilbuddet i den pædagogiske læreplan beskrive:
  – hvordan børnenes forskellige behov kortlægges, herunder børn der har særlige behov for en ekstraordinær indsats
  – hvilke metoder og aktiviteter, der er relevante for børn med *særlige* behov – herunder hvordan det sikres, at der tages udgangspunkt i den enkeltes forudsætninger, således at alle inkluderes i fællesskabet.

- Nogle dagtilbud har god erfaring med at opdele børnegruppen i mindre grupper i forbindelse med aktiviteter og forløb. I én institution udvælges nogle af børnene med særlige behov og sættes i den mindste gruppe sammen med nogle af de øvrige børn. Erfaringen er, at dette har en positiv virkning for børnene med særlige behov, da det giver den øgede tid og ro, som kan være nødvendig for denne gruppe af børn.

- Det kan derfor være hensigtsmæssigt i forbindelse med tilrettelæggelsen af et forløb eller en aktivitet altid at tage stilling til, hvordan børn med særlige behov skal indgå. Dette kan indgå som en målsætning i den pædagogiske læreplan.

De pædagogiske læreplaner påvirker ikke overgange

En af intentionerne bag loven om de pædagogiske læreplaner er, at overgangen fra dagtilbud til skole skal styrkes som følge af læreplansarbejdet. I evalueringen har vi derfor undersøgt:

Hvilken betydning har de pædagogiske læreplaner for overgange?

Evalueringen viser:

- Arbejdet med pædagogiske læreplaner har ikke, som ønsket, styrket samarbejdet om overgange, hverken mellem dagtilbud eller mellem dagtilbud og skoler.

- Der samarbejdes ikke om den pædagogiske læreplan indbyrdes mellem dagtilbud eller mellem dagtilbud og skoler, der er aftagere af børn fra dagtilbuddene ved børnehaveklassestart. Kendskabet til de pædagogiske læreplaner hos børnehaveklasseledere er desuden meget begrænset.

- Den pædagogiske læreplan har kun i begrænset omfang ført til et tættere samarbejde om gruppen af børn med særlige behov i forbindelse med overgange, hvor denne gruppe er særligt sårbare.

- Samarbejdet mellem dagtilbud og skole er i øvrigt ofte veludviklet. Den pædagogiske læreplan betragtes primært som et internt arbejdsredskab i dagtilbuddene.

FAKTA

52 % af dagplejelederne er enige i, at samarbejdet mellem dagpleje og daginstitution er styrket som følge af arbejdet med pædagogiske læreplaner.

27 % af institutionslederne er enige i, at samarbejdet mellem dagpleje og vuggestue er styrket som følge af arbejdet med pædagogiske læreplaner.

33 % af daginstitutionslederne er enige i, at samarbejdet med skolen er styrket som følge af læreplansarbejdet.

Sådan kan der arbejdes videre med overgange:

- Temaerne i den pædagogiske læreplan i dagtilbuddene og børnehaveklassens undervisningstemaer ligger indholdsmæssigt tæt op ad hinanden. De kan derfor via dialog udgøre en fælles platform for samarbejdet mellem dagtilbud og skole.

- Dagtilbud og skoler kan udveksle erfaringer og samarbejde om læreplanen på flere måder:
  - Udveksling af skriftligt materiale eller dokumentation
  - Besøg i henholdsvis dagtilbud og børnehaveklasse
  - Deltagelse i hinandens personalemøder, hvor temaerne for de pædagogiske læreplaner og børnehaveklassens undervisningstemaer er i fokus, og hvor der i fællesskab kan udarbejdes mål for børnene, som gælder både i dagtilbud og skole, hvilket vil lette overgangen og samarbejdet.

- I nogle dagtilbud har læreplansarbejdet haft betydning for overgangen mellem dagtilbud og skole, ved at beskrivelserne af det enkelte barn har været struktureret efter læreplanstemaerne. Derved har skolens medarbejdere hurtigt kunnet få et indblik i barnets læringsproces.

Forældrene – bestyrelsen har fået større indsigt

Oprindeligt – da man satte arbejdet med pædagogiske læreplaner i gang fra ministeriets side – var det sådan, at forældrebestyrelsen formelt skulle godkende dagtilbuddets pædagogiske læreplan. Med den sidste ændring af dagtilbudsloven er dette ændret – forældrebestyrelsen skal *ikke* længere godkende, men skal stadig informeres og inddrages i arbejdet med den pædagogiske læreplan. I evalueringen har vi undersøgt:

Hvad har de pædagogiske læreplaner betydet for forældre og forældrebestyrelse?

Evalueringen viser:

- De pædagogiske læreplaner har styrket forældrebestyrelsens *indsigt* i det pædagogiske arbejde i dagtilbuddet.. Dette understøttes i et citat fra en daginstitutionsleder, som siger: "Tidligere blev det nemt til noget sniksnak. Men med læreplanerne er der noget reelt, man kan tale om".

- Derimod har den øgede indsigt ikke i tilsvarende omfang ført til et *tættere samarbejde* mellem dagtilbud og bestyrelse.

- Samarbejdet mellem dagtilbud og forældrene generelt er heller ikke blevet tættere, og forældrene har ikke i større omfang fået interesse for bestyrelsesarbejdet.

- Konklusion: Bestyrelsens indsigt er øget, men forældrenes indsigt eller samarbejde med personalet er ikke i væsentlig grad øget.

- Set med personalets øjne har det været positivt, at pædagogikken er blevet mere synlig for forældrene og har øget personalets anseelse i forældrenes øjne.

FAKTA

81 % af bestyrelsesformændene mener, at de pædagogiske læreplaner har øget bestyrelsens indsigt i det pædagogiske arbejde i daginstitutionen – 84 % for dagplejens vedkommende.

49 % af formændene i daginstitutionerne og 35 % af dagplejeordningernes formænd mener, det har skabt mere samarbejde.

35 % af daginstitutionernes forældrebestyrelsesformænd og 43 % af dagplejernes forældrebestyrelsesformænd oplever, at arbejdet med de pædagogiske læreplaner har ført til et tættere samarbejde mellem de ansatte og forældrene generelt.

Sådan kan man arbejde videre med at inddrage forældrene i de pædagogiske læreplaner:

- Dokumentation og evaluering er primært faglige redskaber for medarbejderne. Derfor er det relevant først at overveje, *i hvilket omfang*< man også vil bruge kræfter på at informere forældrene om, hvordan sammenhængen er mellem aktiviteter i børnenes hverdag og den pædagogiske læreplan.

- Dette kan i givet fald foregå via metoder, som personalet måske i forvejen anvender: opslag, dagbøger, praksishistorier, oplæg på forældremøder.

- Dagtilbuddets pædagogiske læreplan kan eksempelvis være et fast punkt på bestyrelsens dagsorden. Leder og medarbejderrepræsentant fremlægger, hvordan dagtilbuddet har arbejdet med de seks temaer siden sidst.

Slutord

Arbejdet med pædagogiske læreplaner fortsætter. Evalueringen viser, at læreplanerne kan udgøre en ramme for dagtilbuddets arbejde, hvor mange forskellige pædagogiske tiltag – for eksempel virksomhedsplaner og børnemiljøvurderinger – kan samles og koordineres i den pædagogiske læreplan.

Det kræver tid, men på sigt vil der være mange fordele i at have ét planlægningsværktøj, hvor der kan skabes sammenhæng mellem mange forskellige initiativer.

Andre udgivelser fra ministeriet om pædagogiske læreplaner:
Leg og lær – en guide om pædagogiske læreplaner til alle dagtilbud og forældre med børn i dagtilbud. Ministeriet for Familie-og Forbrugeranliggender, 2004

På Velfærdsministeriets hjemmeside – www.vfm.dk finder man desuden en række støttematerialer:
Sølvguide – eksisterende viden om læring i dagtilbud
Guldguide – erfaringer fra 22 projekter, der har arbejdet med læring, koblet til forskning
Krop og Bevægelse i Dagtilbud – et forskningsprojekt om kropsligt forankrede lære- og identitetsprocesser
Artikelsamlingen fra ekspertgruppen (om de seks temaer)

Arbejdet
med pædagogiske læreplaner

– kort gennemgang af den landsdækkende evaluering

AKF EVA NIRAS KONSULENTERNE UdviklingsForum